

INTÄKTERNA AV DOMSTOLARNA

Domstolarna har årligen till staten i avgiftsintäkter redovisat ca 170 miljoner mark i de motsvarande utgifter varit 900-1 000 miljoner mark. De enskilda avgifternas belopp har i fråga om de ordinarie domstolsavgifterna varit 350-1 000 mark. Grunden för avgifterna har varit lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyndigheters prestationer (701/93). Denna speciallag avviker till vissa centrala delar från den allmänna lag som reglerar avgifterna för statens produktion av prestationer, lagen om grunderna för avgifter till staten (150/92).

Domstolarnas intäkter har granskats utgående från det, med vilka motiveringar speciallagen bereddes. Uppmärksamhet fästes i synnerhet vid de motiveringar som framfördes angående speciallagens behövlighet och avgifternas nivå. Revisionens andra del gällde hur de uppställda målsättningarna har uppnåtts. Målsättningar hade uppställts såväl för intäktsgenereringen som för avgiftssystemets funktion. Till denna del låg tyngdpunkten i revisionen vid intäktsgenereringen. Med besök vid lokala domstolar utvärderades i någon mån även hur avgiftssystemet fungerar i praktiken.

I motsats till vad i allmänhet varit fallet med statens avgifter, har domstolsavgifterna inte härletts ur prestationernas självkostnadsvärden. I den regeringsproposition som låg till grund för speciallagen betonades starkt det, att en prissättning enligt självkostnadsvärdet skulle förhindra eller begränsa sökandet av rättsskydd. Propositionen byggde å andra sidan inte heller på något annat prissättningskriterium, utan tvärtom sades, att något allmängiltigt kriterium inte ens står att finna. Propositionen stöddes av en granskning av till hurudan intäktsgenerering samt hurudana procenttal över en täckningsgrad som beskriver förhållandena mellan intäkter och utgifter avgifterna skulle leda till.

Vid revisionen ansågs, att motiveringssättet innebar att de centrala avgörandena byggde på allmänna, overifierade uppfattningar. T.ex. har avgifternas faktiska betydelse med tanke på rättsskyddet inte klarlagts. Vid revisionen framgick tecken på att avgifterna inte i detta avseende just hade haft någon reell betydelse. Övriga orsaker leder till en avsevärt stor utgiftsrisik, vid sidan av vilka de av staten uppburna avgifterna i praktiken varit av nog så sekundär betydelse.

I regeringens proposition framfördes att de nya avgifterna skulle höja intäktsgenereringen och täckningsprocenten utan att det nämndes, att under tidigare år täckningsprocenten hade legat på en klart högre nivå än vid tidpunkten för propositionens beredning. Vid revisionen framgick, att den realiserade utvecklingen inte har varit i enlighet med förutsägelseerna om intäktsgenereringen. När kostnaderna å andra sidan även har ökat, innebär allt detta tillsammans det, att den realiserade täckningsprocenten har sjunkit drastiskt under de senaste drygt tio åren.

Revisionsverket anser att när en skälig nivå för rättegångskostnaderna eftersträvas borde större uppmärksamhet än för närvarande fästas vid den av rättegången föranledda totala kostnadsrisken, på vilken de avgifter som uppbärs till staten inverkar med tämligen liten tyngd, och vilka även lättare kan förutses än andra utgifter. Justitieministeriet borde utreda saken närmare och bedöma avgifternas inverkan på rättskyddet utgående från denna helhet i motsats till vad som nu har gjorts. En omvärdering av prissättningen av prestationerna motiveras enligt revisionsverkets uppfattning även av det, att man inte har lyckats med att förutse den intäktsgenerering som utgjorde en väsentlig del av motiveringarna. Vid värderingen borde utnyttjas resultaten av arbetet med att utveckla justitieministeriets kostnads kalkylering. Med stöd av dessa vore det skäl att utöka granskningarna enligt prestation i stället för de hittills i huvudsak tillämpade granskningarna av domstolarnas totala intäkter och kostnader.